

Nykvarn

I Linköping har i äldre tid funnits minst tre olika brolägen för passage över Stångån. Ett av lägena var vid Nykvarn. Vadstället vid Nykvarn var en viktig brytpunkt mellan landsväg och vattenled. Här låg Stora (Gamla) Stångebro.

Vid arkeologiska undersökningar 1990 upptäcktes resterna av Östergötlands största skeppssättning i samband med byggandet av Tekniska Verken. Skeppssättningen dateras till 800-talet e.Kr. I området har också påträffats ett yngre järnåldersgravfält. Det finns också uppgifter om att det har funnits en stor gravhög vid Gamla Stångebro.

Kinda kanal

Kinda kanal går mellan Horn vid sjön Åsunden i söder och sjön Roxen i norr. Kanalen, som färdigställdes 1870 och invigdes för trafik året därpå, är drygt åtta mil lång och passerar femton slussar. Målsättningen var att använda kanalen för timmer- och virkestransporter från skogarna i söder. En annan bidragande orsak till att kanalen byggdes var att man ville sänka vattenståndet i sjöarna för att få mer åkermark. Byggandet av slussar medgav att vattennivån kunde regleras.

Kanalen hade sin glansperiod fram till slutet av 1800-talet. När järnvägen till Rimforsa byggdes i början av 1900-talet fick kanaltrafiken hård konkurrens. Under 1920-talet hade kanaltrafiken en tillfällig uppgång. Från 1940-talets mitt har kanalen främst haft betydelse för turism och rekreation.

Nykvarns sluss är den nordligaste i Kinda kanal och sammanbinder Roxen med Linköpings hamn. Kinda kanal är klassat som riksintresse för kulturmiljövården och kanalen skall bevaras för framtiden. Kanalen ägs av Landstinget tillsammans med Linköpings kommun och Kinda kommun.

Familjen Lange framför slussvaktmästarstugan år 1880.

Hamnstad Linköping

Linköpings utveckling till en relativt betydande hamnstad inleddes med tillkomsten av Göta kanal. 1825 var kanaldelen mellan Vättern och Roxen klar och fartyg kunde nå Linköping genom Stångån. Trots de dåliga förhållandena vid färd upp längs Stångån förekom regelbun-

Stångån, Nykvarns sluss

den trafik. 1837 inleddes ångbåtstrafik mellan Linköping och Stockholm.

1843 stod en 150 meter lång stensatt kaj färdig vid Nykvarn på åns västra strand, omedelbart nedströms fallet. Redan 1854 fanns ett förslag till kanalbygge förbi Nykvarnsfallet. 1864 reviderades förslaget. En kortare kanal anlades och denna kompletterades med en sluss. Den nya hamnen anlades vid Stångs kvarn och invigdes 1867. Först nu kunde båttrafiken nå ända fram till staden. 1970 var sista året som hamnen nyttjades för varutrafik. Hamnen har begränsad tillgänglighet på grund av låg segelfri höjd under flera broar.

Välkommen till Nykvarns sluss

Denna rastplats är en av flera rastplatser längs cykelstråket vid Stångån mellan centrala Linköping och Roxen. Syftet är att locka Linköpings invånare och besökare att färdas utmed Stångåns västra sida ut till åns mynning i Roxen. Cykelstråket ingår i Linköpings kommuns Projekt Cykelstaden. Målet med projektet är att öka utnyttandet av cykeln för arbetsresor och rekreation.

Denna informationstavla berättar om Kinda kanals uppkomst och betydelse för Linköping samt kortfattat om Nykvarns historia. På holmen mellan gångbroarna här vid Nykvarns sluss finns ytterligare en informationstavla som berättar om slaget vid Stångebro 1598. Ytterligare information om kultur och historia hittar du på Östergötlands Länsmuseum.

Strax norr om segelbåts-hamnen finns ytterligare en rastplats. Där finns information om landskapets utveckling och Stångåns betydelse som vattentäkt och recipient. Där finns också ett regnskydd med sittplatser om ni skulle råka ut för dåligt väder på vägen.

Det finns också en rastplats vid åns mynning ute vid Roxen, med information om sjön och något om dess fåglar och fiskar.

Linköpings kommun och Projekt Cykelstaden hälsar er välkomna att upptäcka Stångåns stränder och omgivningar. Vi vill gärna uppmärksamma er på att fritidsfiske med handredskap är fritt i Stångån, från åns mynning i Roxen till Slattefors sluss. Fiske genom dragrodd, trolning eller ryckfiske är förbjudet.

God tur!

 Linköpings kommun
Teknik- och samhällsbyggnadsenheten
Tel 013 20 60 00

Nykvarn

Nöjestråfik på Stångån

Sommartid var nöjesbetonade lusturer vanligt förekommande på Roxen. Sommaren 1839 annonserade exempelvis ångfartyget "Ormen Långe" om lustresor till Gränsholmen och Borenhult i Motala. Någon gång gjordes mer långväga lustresor till Stockholm.

Vid sekelskiftet byggdes sommarvillor på Roxens norra strand. För att transportera sommargästerna anskaffades en båt. Denna fick namnet "Ejo" efter initialerna på de tre personer som köpt in marken och sålt av dessa till villatomter. Personerna var trävaruhandlare Eriksson och byggmästarna Johansson och Olsson. Båten gick dagligen till Linköping på morgonen och åter på eftermiddagen.

På fredagskvällen stannade båten kvar vid Grensholms brygga för att kl 5 lördagsmorgonen gå in till torghandeln i Linköping. Vid Roxenbaden blev borgarfruarna med sina barn på båten och väl framme vid hamnkajen i Linköping väntade öppen droska eller landå för färd till Köttorget (Trädgårdstorget). Här stod springpojkar på rad för att snabbt ta de inköpta varorna ner till båtens isskåp eller placera dem på särskilda hylor uppsatta enkor för de båtägarnas hushåll.

Kring sekelskiftet förekom uthyrning av roddbåtar. Trafiken kunde vara livlig under veckosluten. Bland annat rodde man ut till Ringströms holme där olika festligheter anordnades.

Nykvarns utvårdshus

På 1800-talet förekom i flera städer sommarvårdshus kring vilka det anlades kugelbanor, karuseller och dylikt. Lokala hälsobrunnar var också vanligt. Vid Nykvarns utvårdshus anordnades bland annat Bellmansfester och 1880 firades Nordenskiöld's Vegafärd med en stor folkfest. Vårdshuset upphörde på 1880-talet då spritretigheterna övertogs av Wernerska trädgården.

Nykvarn 1892

Anläggningar och industrier vid Nykvarn

Under 1700-talet fanns vid Nykvarn en mjölkvarn på västra stranden och på östra stranden fanns en knipphammare. Söder om knipphammaren låg ett lertag som senare användes som tipp. På östra stranden fanns också torp och backstugor, lador och ett par tullstugor.

Dammen vid bindgarnsfabriken 1890

Nykvarn liksom Tannefors var 1800-talets industriella förstäder till Linköping. Vid Nykvarnsfallet anlades förutom kvarnverksamhet bland annat färgeri, kemisk-teknisk fabrik, en jästfabrik och ett stentryckeri. Under 1870-talet startades också en uppmärksam halmpappersfabrik. Kring sekelskiftet fanns här även Linköpings Träförädlingsaktiebolag (Ångsågen), ett tegelbruk, stadens nya gasverk, sockerbruk och vid vattenfallet Nykvarns Bindgarnsfabrik. Bindgarnsfabriken utnyttjade vattenkraften genom att reglera dammluckorna. En lägsta vattennivå hade fastställts för att garantera framkomligheten för båtarna på Kinda kanal. Bindgarnsfabrikens ägare höll inte alltid den föreskrivna vattennivån vilket ledde till konflikter med båttrafiken som då och då blev stående på grund av den låga vattennivån. Bindgarnsfabrikens ägare dömdes till böter för vållande till hinder och uppehåll i kanaltrafiken.